

Strani jezik u pravnom obrazovanju: dokad ćemo se praviti Englezi?

Kunda, Ivana; Bajčić, Martina; Nikolla, Dora

Source / Izvornik: Zbornik koautorskih radova nastavnika i studenata sa znanstvene konferencije "Unaprjeđenje kvalitete studiranja na pravnim fakultetima u Hrvatskoj", 2021, 35 - 50

Book chapter / Poglavlje u knjizi

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:833535>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-21**

PRAVI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Prof. dr. sc. Ivana Kunda*
Doc. dr. sc. Martina Bajčić**
Dora Nikolla***

STRANI JEZIK U PRAVNOM OBRAZOVANJU: DOKAD ĆEMO SE PRAVITI ENGLEZI?

UDK: 34.801.732
801.732:34
Primljeno: 24. 2. 2021.
Prihvaćeno: 30. 3. 2021.
Izvorni znanstveni rad

Wer fremde Sprachen nicht kennt, weiß nichts von seiner eigenen.
J. W. Goethe

Sažetak

U ovom radu istraženi su stavovi studenata i djelatnih pravnika alumna Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci o važnosti znanja stranoga jezika u pravnoj struci. Istraživanjem je na temelju upitnika ocijenjena svrsishodnost učenja stranih jezika u pravnom obrazovanju te su utvrđene najpotrebnije vještine u okviru stranoga jezika pravne struke. Polazeći od analize rezultata upitnika oblikovani su konkretni prijedlozi kako razvijanjem interdisciplinarnih znanja i vještina osposobiti studente prava za bolju prilagodbu kameleonskom tržištu rada te u svjetlu suvremene višejezične stvarnosti Europske unije unaprijediti obrazovanje pravnika u Hrvatskoj. Da bismo se prestali praviti Englezi, kad je riječ o stranim jezicima u pravnoj struci, potrebno je nastaviti napore u pojačavanju raznih vidova unaprjeđenja kompetencija i vještina budućih pravnika i pravnika alumna u engleskom jeziku, ali i drugim jezicima.

Ključne riječi: pravna struka, strani jezik, studij prava, tržište rada.

1. UVOD

Unatoč sveprisutnom stereotipu da svi govore engleski, odnosno neki strani jezik, čak 46 % Europljana govori samo materinski jezik, dok njih 66 % nema dostatno razvijene vještine engleskoga za vođenje konverzacije.¹ Dugoročni cilj

* Redovna profesorica, Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, ikunda@pravri.hr

** Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet, martina@pravri.hr

*** Studentica Integriranog sveučilišnog studija prava Sveučilišta u Rijeci, Pravnog fakulteta.

1 Vasiljevs, A. 2015. *Breaking the language barriers in the digital single market. Digital Single Market Strategy: a New Start, Going Local Event 16 June 2015*, <https://veca.likta.lv/LV/Aktivitates/Documents/A.Vasiljevs-16.06.pdf> (pristupljeno 1. veljače 2021.).

Europske unije da svaki građanin uz svoj materinski jezik posjeduje znanja i vještine još najmanje dvaju jezika još je uvijek neostvaren, premda se u tom smislu provodi niz mjera poput ranoga početka učenja jezika i povećanja broja nastavnih sati stranoga jezika u školama.² Važnost poznavanja stranoga jezika u pravnoj struci oduvijek je postojala: inicijalno u okviru pravno-povijesnih studija³, potom vezano uz izučavanje stranoga prava primjenom usporednopravne metode te izučavanjem međunarodnoga prava jer su primarni, a nerijetko i sekundarni izvori izučavanja mahom na stranom jeziku. Danas je ta važnost pojačana i činjenicom da se pravnici na području EU-a pravom bave u okviru unutarnjega tržišta te se sve više služe stranim jezicima kako zbog naglašene mobilnosti građana EU-a i uživanja temeljnih sloboda, poput slobode poslovnoga nastana i prekograničnoga pružanja usluga, tako i zbog integracijskih procesa. Postojanje prava EU-a stvarnost je s kojom se svaki djelatni pravnik u Hrvatskoj prije ili kasnije mora suočiti⁴, a naše pravosuđe treba što prije internalizirati svoju ulogu primjenjivača prava EU-a.

Trendovi globalizacije i europeizacije, dakako, odražavaju se i na obrazovanje pravnika koje valja osuvremenjivati u skladu s potrebama tržišta rada i načela višejezičnosti kao jednoga od temeljnih postulata prava EU-a.⁵ U nastavku slijedi kratak osvrt na njegovu primjenu u praksi kako bismo procijenili u kojoj mjeri studenti i diplomirani pravnici Pravnoga fakulteta u Rijeci poznaju strane jezike te koliko njihovo poznavanje stranih jezika odgovara praksi provođenja višejezičnosti u EU, odnosno pravimo li se još uvijek pomalo Englezi kad je u pitanju jezično obrazovanje u pravnoj struci. Osim toga, globalno i višejezično tržište rada više nije fikcija ni za domaće pravnike koji su ponekad primorani čitati propise i sudsku praksu na stranim jezicima zastupajući inozemne klijente ili želeći se zaposliti u institucijama EU-a, odnosno drugih europskih integracija.⁶

Još davne 1958. godine Vijeće Europske unije donijelo je Uredbu br. 1 o određivanju jezika koji se koriste u (tadašnjoj) Europskoj ekonomskoj zajednici.⁷ Danas su njome predviđena dvadeset i četiri službena i radna jezika institucija

2 Vidi: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf (pristupljeno 10. veljače 2021.).

3 Primjeri su znanstveni opusi pravnih povjesničara kao što je akademik Lujo Margetić koji je u nizu svojih znanstvenih radova bio oslonjen na poznavanje stranih jezika, a poznato je da je poznao brojne jezike uključujući latinski i starogrčki. Više o njegovu opusu dostupno je ovdje <https://sites.google.com/pravri.hr/lujomargetic/znanstveni-opus> (pristupljeno 1. ožujka 2021.).

4 Bukovčan, D. 2009. Podučavanje stranih jezika pravne struke – stanje, problemi i kako ih riješiti. *Strani jezici* 39 (2009), 4, str. 2.

5 O načelu višejezičnosti u pravu EU-a vidi: Crnić-Grotić, V. 2021. Ravnopravnost jezika u Europskoj uniji – mit ili stvarnost?, u: Bačić, A., *Pravo i politika EU: Stara pitanja, novi odgovori*. Zagreb: HAZU., str. 45 – 47.

6 Primjerice, pravnici koji žele raditi na Sudu Europske unije u Luxemburgu moraju poznavati francuski jezik, a pravnici na Europskom sudu za ljudska prava engleski i francuski.

7 Uredba Vijeća br. 1 od 15. travnja 1958. o utvrđivanju jezika koji se koriste u Europskoj ekonomskoj zajednici. SL 385/58, 6.10.1958., str. 385/58. Uredba je dakako redovito mijenjana različitim aktima o pristupanju.

Europske unije.⁸ Uz kategorije službenih i radnih jezika razlikuje se i kategorija vjerodostojnih jezika, koja podrazumijeva jednaku valjanost i jednak status propisa EU-a na svim jezicima.⁹ Premda navedena Uredba ne sadržava definiciju službenih, odnosno radnih jezika, razlika među njima manifestira se u vanjskoj komunikaciji, npr. institucija i građana, institucija i država članica u kojoj se upotrebljavaju službeni jezici te u komunikaciji za interne svrhe institucija u kojoj se rabe radni jezici, pretežito engleski, ali i njemački i francuski.¹⁰ Institucije EU-a u praksi provode pragmatičnu višejezičnost s obzirom na to da svaka institucija samostalno uređuje primjenu načela višejezičnosti. Ovdje će biti kratak osvrt na rad Parlamenta, Suda i predloženoga sustava jedinstvenoga patenta Unije.

Europski parlament odlučio se za resursno učinkovitu potpunu višejezičnost prema kojoj se resursima dodijeljenim u tu svrhu upravlja na temelju stvarnih potreba korisnika radi troškovne djelotvornosti.¹¹ Kao radni jezici uglavnom se upotrebljavaju engleski, njemački i francuski. Na Sudu Europske unije francuski je interni jezik. U praksi sudac izvjestitelj svoj prethodni izvještaj Sudu podnosi na francuskom te se sve presude pišu i revidiraju na francuskom da bi se zatim prevele na jezik postupka. Vjerodostojnom jezičnom verzijom presude smatra se samo jezik postupka za razliku od zakonodavnih instrumenata EU-a koji su jednako vjerodostojni na svim službenim jezicima EU-a.¹²

Pitanje službenih jezika utjecalo je i na prijedlog pravnoga uređenja europskoga patenta s jedinstvenim učinkom na području EU-a. Naime, u sklopu normativnoga paketa pravila u pogledu jezika prednost je dana engleskom, njemačkom i francuskom.¹³ Upravo je pitanje jezika bilo jedan od osnovnih prijedloga od samoga

8 Službeni jezici i radni jezici institucija EU-a jesu: bugarski, španjolski, češki, danski, njemački, estonski, grčki, engleski, francuski, irski, hrvatski, talijanski, latvijski, litavski, mađarski, malteški, nizozemski, poljski, portugalski, rumunjski, slovački, slovenski, finski i švedski (članak 1.). Na irski jezik, koji je jedan od službenih jezika i radnih jezika, primjenjuju se mjere privremenoga odstupanja u pogledu upotrebe irskoga kao vjerodostojnoga jezika. U svjetlu Brexita neki zastupnici Europskoga parlamenta najavljivali su kako engleski više neće biti radni i/ili službeni jezik EU-a, no takvu bi odluku Vijeće moralo donijeti jednoglasno, što nije izgledno. No, pozivi u tom smislu ne jenjavaju iz političke sfere pa nije iznenadila ni nedavna izjava francuskoga ministra za europske poslove Clémenta Beaunea da u EU-u trebamo prestati govoriti *slomljenim engleskim* i poticati jezičnu raznolikost. Maïa de la Baume, *EU should stop speaking 'broken English' after Brexit, says French minister*, <https://www.politico.eu/article/brexit-eu-official-language-english-should-stop-speaking-broken-clement-beaune/> (pristupljeno 13. siječnja 2021.)

9 Bajčić, M. 2020. Terminologija u pravu EU-a. U: Brač, I.; Ostroški Anić, A. (ur.). *Svijet od riječi: terminološki i leksikografski ogledi*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb, str. 255.

10 Ibid.

11 Poslovnik Europskog parlamenta, Deveti parlamentarni saziv, srpanj 2019. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2019-07-02_HR.pdf

12 Vidi Poslovnik Suda Europske unije, SL L 265, 29.9.2012, posebno izdanje na hrvatskom: pogl. 1, sv. 11, str. 3 – 44. Čitavo 8. poglavlje Poslovnika Suda EU-a posvećeno je pitanju jezika što govori o važnosti jezika za rad toga Suda. Tomu je tako i u Glavi III. Poslovnika Općeg suda, SL L 105, 23.4.2015, str. 1 – 66.

13 Paket čine: Uredba (EU) br. 1257/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2012.

početka rada na ujednačavanju patentnoga prava u EU-u do te mjere da se prvi pomak dogodio tek kad se otvorila mogućnost pojačane suradnje. Italija se suradnji pridružila tek naknadno (uviđajući da njezina upornost neće uroditi plodom), dok je Španjolska i dalje ostala izvan suradnje.¹⁴

Značaj stranoga jezika u pravnoj struci razlogom je da se ispita poznavanje stranih jezika kod pravnika (i studenata prava) kao i njihovi stavovi o važnosti stranoga jezika u pravnoj struci.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U ovom poglavlju pojašnjena je struktura uzorka ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju, a potom su izložena osnovna obilježja upitnika.

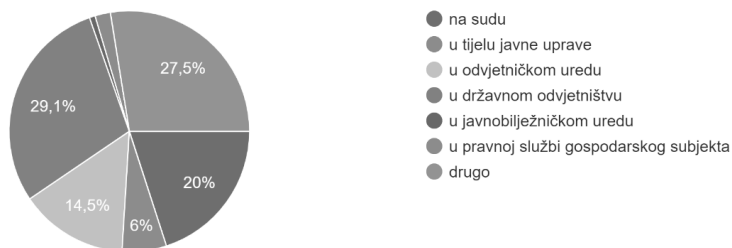
2.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na uzorku od 385 ispitanika među kojima njih 99,4 % pripada skupini koja ima jedan materinski jezik – hrvatski. 17,4 % ispitanika studenti su prava (67 od 385 ispitanika). Preostali su diplomirani pravnici koji su bili studenti Pravnoga fakulteta u Rijeci u razdoblju od 1973. godine do 2020. godine, a zaposleni su pretežito u pravosuđu (vidi Grafikon br. 1).¹⁵

Grafikon br. 1: Struktura zaposlenih pravnika u uzorku

14. Ako ste zaposleni, navedite gdje:

385 odgovora

U pogledu strukture ispitanika uzorak koji obuhvaća veći broj diplomiranih

o provedbi pojačane suradnje u području stvaranja jedinstvene patentne zaštite, OJ L 361, 31.12.2012, p. 1–8, posebno izdanje na hrvatskom: pogl. 17, sv. 3, str. 208 - 215.; Uredba Vijeća (EU) br. 1260/2012 od 17. prosinca 2012. o provedbi pojačane suradnje u području stvaranja jedinstvene patentne zaštite u pogledu primjenjivih aranžmana prevođenja, SL L 361, 31.12.2012., str. 89 – 92., posebno izdanje na hrvatskom: pogl. 17, sv. 3, str. 216 – 219. i *Agreement on a Unified Patent Court* (Sporazum o Sudu za jedinstveni patent), SL C 175, 20.6.2013., str. 1 – 40

- 14 Patentni paket čeka na stupanje na snagu koje je odgođeno drugim političkim razlozima, između ostalih Brexitom.
- 15 Navedene brojke trebalo bi minimalno korigirati jer se među *drugie* svrstalo i pet ispitanika koji su zaposleni na Sudu EU-a te četiri ispitanika koji su samozaposleni odvjetnici (pitanje br. 15).

pravnik u odnosu na broj studenata ima svoje opravdanje s obzirom na cilj istraživanja i usmjeravanje pažnje na tržište rada. Upravo stavovi i iskustva zaposlenih pravnik o važnosti i korištenju stranih jezika u radu pružaju ne samo uvid u stvarne potrebe pravnik već i polazište za eventualne daljnje korake i promjene. U tom pogledu, ovo istraživanje razlikuje se od usporedivih, prethodnih istraživanja¹⁶ jer je cilj osuvremenjivati obrazovanje pravnik radi što bolje prilagodbe višejezičnome tržištu rada, a ne analiza metodoloških i didaktičkih pristupa nastavi stranih jezika.

2.2. Upitnik

Istraživanje je provedeno korištenjem e-obrasca koji je porukama e-pošte, putem više komunikacijskih kanala (strukovne komore, pravosudna tijela, osobni kontakti i sl.), prosljeđen potencijalnim ispitanicima.

Anonimni upitnik za potrebe ovoga istraživanja sastavljen je od dvaju dijelova. Prvi dio sastoji se od 15 općenitih pitanja o učenju stranih jezika čiji je cilj bio istražiti razinu poznavanja stranih jezika kao i strani jezik kojim ispitanici najbolje vladaju. Drugi dio obuhvaća 20 pitanja kojima se istražuje konkretno obrazovanje na stranom jeziku pravnik na Pravnom fakultetu u Rijeci, svrsishodnost učenja stranoga jezika struke, važnost engleskoga jezika pravne struke kao i konkretne vještine koje su studentima, odnosno pravnicima najpotrebnije u radu. Upitnik obuhvaća pitanja u kojima se uglavnom nudi mogućnost izbora jednoga od ponuđenih odgovora. U osam pitanja bilo je moguće nadopisati vlastiti odgovor. To je omogućilo dublji uvid u, primjerice, promišljanja studenata i pravnik o svrsi učenja stranoga jezika na pravnom studiju i povezanost znanja stranih jezika i zapošljivosti. U radu se rabe metode analize i sinteze dobivenih podataka.

3. ANALIZA REZULTATA

Budući da je upitnik koji je korišten u ovom istraživanju sastavljen od dvaju dijelova, zasebno su i analizirani u nastavku.

3.1. Prvi dio

Ponajprije je ispitan broj stranih jezika koji su ispitanici učili u sklopu formalnoga obrazovanja. Većina ispitanika, njih 53,8 %, navodi dva jezika, pri čemu je engleski na prvom mjestu (99,7 %), njemački na drugom (69,1 %), na trećem talijanski (59,5 %), a na četvrtom francuski (26,8 %).¹⁷

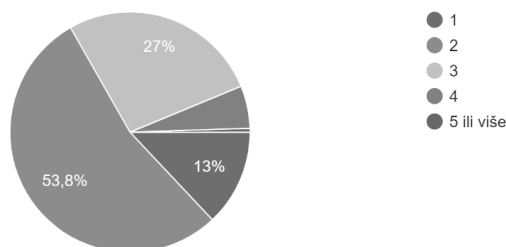
16 Vidi: npr. Sedlan-König, Lj., Kraljević, L., Defining Preferences – a Need Analysis Project in ESP, u: Tokić, B., Davies, M., Jemeršić, J. (ur.), *ESP – Contradictions and Balances*, Zagreb: The British Council & HUPE, 1999., str. 159 – 165.; Vilke-Pinter, D., Kereković, S., Strani jezik i struka, *Strani jezici*, vol. 26, br. 1, 1997., str. 14 – 20.

17 Zanimljivo je vidjeti popis jezika koji su bili u petoj ponuđenoj kategoriji *drugi jezik*, a u kojoj su ispitanici sami upisivali o kojem je jeziku riječ: španjolski, latinski, ruski, mađarski, starogrčki, hebrejski, slovenski, kineski, portugalski, češki, švedski, norveški, poljski, nizozemski, esperanto i luksemburški.

Grafikon br. 2: Broj stranih jezika u formalnom obrazovanju

4. Koliko ste stranih jezika učili u okviru formalnog obrazovanja u osnovnoj školi, srednjoj školi i na fakultetu?

385 odgovora

U ovom kontekstu zanimljiv je i podatak o prosječnom vremenskom trajanju učenja stranoga jezika, koje obuhvaća raspon od 9 do 12 godina za 41,3 % ispitanika te čak više od 12 godina za 38,2 % ispitanika.¹⁸

Očekivano, na pitanje o stranom jeziku kojim najbolje vladaju, 88,5 % ispitanika navodi engleski jezik. Svega 18 od ukupno 385 ispitanika (4,6 %) navodi talijanski, a 15 (3,8 %) njemački. Na studiju prava 89 % ispitanika slušalo je engleski kao strani jezik, odnosno 7,5 % njemački.¹⁹ Time su potvrđena i dosadašnja istraživanja prema kojima, općenito, na svim hrvatskim fakultetima znatno manji broj studenata uči njemački jezik u odnosu na engleski jezik²⁰ te se engleski smatra važnijim od njemačkoga.²¹ Prevaga engleskoga jezika u ovom kontekstu u skladu je s globalnim trendovima i posebnim (institucijskim) položajem engleskoga koji funkcionira kao *lingua franca* u EU-u. Na to se nadovezuje i činjenica da 38 % Europljana govori engleski kao strani jezik, 12 % francuski, 11 % njemački, 7 % španjolski, 5 % ruski.²²

Upitnikom je, također, omogućen bolji uvid u svrsishodnost kolegija stranoga jezika pravne struke u okviru obrazovanja pravnika s obzirom na neprestane mijene na tržištu rada i novu višejezičnu zbilju u pravnoj struci. Kao i u ranijim istraživanjima potvrđena je hipoteza o korisnosti poznavanja stranih jezika. Kad se radi o procjeni važnosti jezičnih kolegija, ispitanici pretežno misle da je važno poznavanje stranoga jezika, a osobito engleskoga (što proizlazi iz odgovora na pitanja br. 7 i 8).

18 Trajanje od 5 do 8 godina navodi 16,6 % (64 ispitanika), od 1 od 4 godine 4,2 % (16 ispitanika) (pitanje br. 7).

19 Dvoje od 385 ispitanika navodi da im je talijanski bio strani jezik tijekom studija prava.

20 Kordić, Lj., Mujić, N., Strani jezik u funkciji pravne struke: istraživanje stavova djelatnih pravnika i studenata prava, *Pravni vjesnik*, vol. 19, br. 3-4, 2003., str. 58.

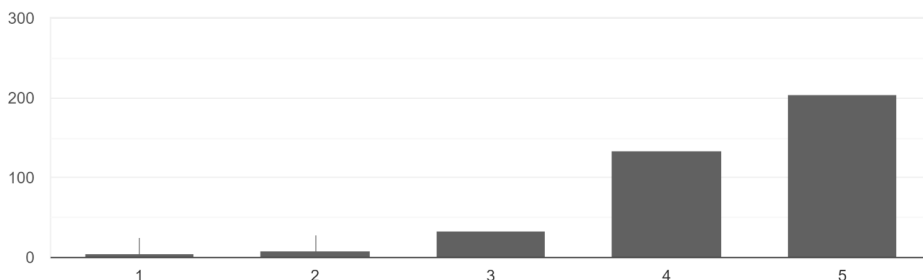
21 Kordić, Lj., Papa, D., Suradnja među katedrama u svrhu podizanja kvalitete nastave stranih jezika struke – komparativni pristup, *Pravni vjesnik*, vol. 30, br. 1, 2014., str. 84.

22 Bajčić, M., The Role of EU Legal English in Shaping EU Legal Culture, *International Journal of Law and Language JLL*, vol. 7, 2018., str. 13.

Grafikon br. 3: Stav o važnosti poznavanja stranoga jezika za pravnu struku

16. Kako biste ocijenili važnost poznavanja engleskog jezika za pravnu struku?

385 odgovora

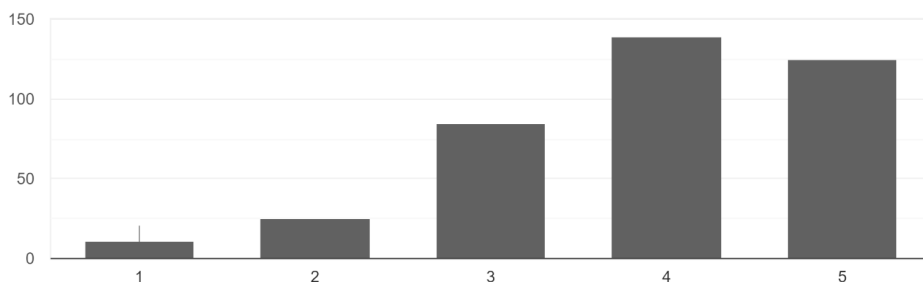
Važnost poznavanja engleskoga jezika za pravnu struku većina ispitanika, njih 53 % (204), ocjenjuje najvišom ponuđenom ocjenom (5). Navedena dominacija engleskoga jezika posljedica je najveće *isplativosti* toga jezika u ekonomskom smislu za njegove govornike, a očekuje se da će slijedom sve snažnije digitalizacije biti i izraženija.²³

Važnost poznavanja drugih stranih jezika za pravni studij ocijenjena je nešto slabije te je očitija diversifikacija u odgovorima ispitanika.

Grafikon br. 4: Stav o važnosti poznavanja drugih stranih jezika za pravni studij

7. Kako biste ocijenili važnost poznavanja drugih jezika za pravni studij?

385 odgovora

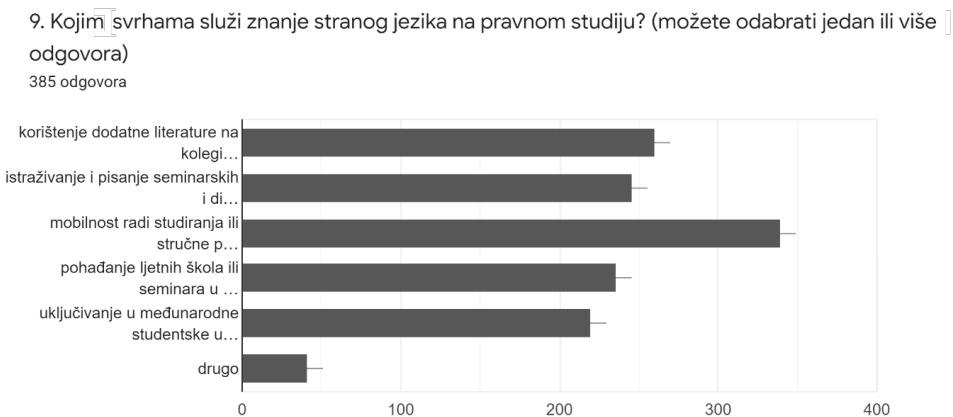
Najviše ispitanika korisnost poznavanja drugih stranih jezika ocjenjuje

23 Crnić-Grotić, V., op. cit., str. 55.

ocjenom 4 (36,1 %), ali ako se zbroje ocjene 4 i 5 dolazi se do sume od gotovo 70 % (točnije 68,6 %) ispitanika koji poznavanje drugoga stranog jezika smatraju važnim. To je moguće objasniti i činjenicom da je engleski jezik komunikacije, pa tako i pravne, te da je slijedom dominacije SAD-a na globalnom, ali i europskom tržištu, poznavanje engleskoga jezika nezamjenjivo. Ipak, kad je u pitanju pravna struka, najmanje su dva moguća razloga porasta potrebe za poznavanjem drugoga stranog jezika pored engleskoga: porijeklo naših nacionalnih pravnih pravila koja nisu posljedica harmonizacije s pravom Europske unije i porijeklo predmeta poslovnih partnera hrvatskih klijenata ili porijeklo stranih klijenata. Pored toga, i poznavanje prava EU-a nerijetko je otežano bez znanja još jednoga jezika pored engleskoga upravo zbog velikih razlika između pravnih poredaka (hrvatskoga i poredaka država u kojima je službeni jezik engleski među kojima su mnoge države *common law*), u pogledu samoga pravnog sustava, pravnih grana, pravnih instituta, pravnih načela i sl., što se odražava i na pravnu terminologiju i sintaksu, odnosno jezik općenito. Stoga je korištenje pravnih tekstova na engleskom jeziku, uključujući onih EU-a, redovito opterećeno rizikom pogrešnoga razumijevanja pa se savjetuje korištenje i dodatne jezične verzije.²⁴

Međutim, za razliku od ranijih istraživanja, iz odgovora ispitanika doima se kako je došlo do pomaka u svrsi učenja stranih jezika. To je vidljivo iz sljedećega grafikona.

Grafikon br. 5: Stav o svrsi poznavanja stranoga jezika na pravnom studiju

Mobilnost radi studiranja ili stručne prakse u inozemstvu (npr. u sklopu programa EU-a Erasmus+) navodi se u 88,1 % svih odgovora; korištenje dodatne literature na kolegijima u 67,5 %, a pohađanje ljetnih škola ili seminara u inozemstvu u 61,3 % odgovora. Analizirajući ranija istraživanja, čini se kako je više pažnje

24 Kunda, I., op. cit., str. 18.

bilo usmjeravano na stjecanje znanja o stranim pravnim sustavima, npr. u okviru poredbenoga prava što je nemoguće bez poznavanja stranih jezika te se iz perspektive studenata isticala važnost proučavanja stručne literature na stranom jeziku.²⁵ U ovom istraživanju na pitanje koliko su često tijekom studiranja koristili izvore informacija o pravu na stranom jeziku, 43,6 % ispitanika navodi rijetko. Stoga je moguće zaključiti da je danas, a kao posljedica pristupanja Hrvatske EU-u, poznavanje stranoga jezika studentima nužno prvenstveno kako bi sudjelovali u programima studentske mobilnosti, međunarodnim pravnim i interdisciplinarnim školama, tečajevima i seminarima, a pravnicima kako bi nastavili cjeloživotno obrazovanje.²⁶ Štoviše, čak više od polovice ispitanika (51,7 %) smatra da je napredno znanje stranoga jezika prednost pri zapošljavanju te ga ocjenjuju najvišom ponuđenom ocjenom (5), a više od trećine ispitanika (34,5 %) također visokom ocjenom (4), dakle ukupno 86,2 % ispitanika visoko vrednuje napredno znanje stranoga jezika. Nisku vrijednost (1 i 2) naprednoga znanja jezika za zapošljavanje u pravnoj struci daje tek 4,4 % ispitanika.

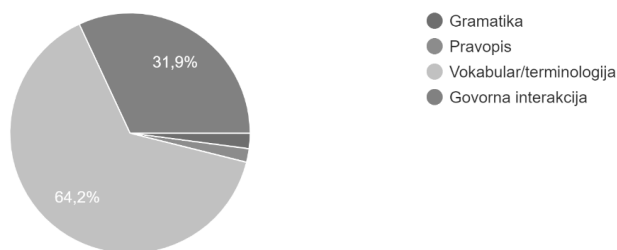
3.2. Drugi dio

Promišljajući koje su vještine učenja stranoga jezika struke najvažnije za područje prava, intuitivno se nameće ovladavanje stručnom, odnosno pravnom terminologijom što se uvjerljivo dokazalo odgovorima ispitanika na sljedeće pitanje.

Grafikon br. 6: Stav o važnosti pojedinih aspekata jezičnoga znanja na pravnom studiju

15. Koji aspekt jezičnog znanja je po vama najvažniji na studiju prava?

385 odgovora

Čak 64,2 % ispitanika smatra terminologiju, odnosno stručni vokabular najvažnijim aspektom pri podučavanju stranoga jezika struke.²⁷ Ne začuđuje ni da

25 Npr. Kordić i Mujić, op.cit. u bilj. 14, 2003.

26 Osobito pravosudni dužnosnici redovito sudjeluju u stručnom usavršavanju i programima razmjene u okviru Europske mreže za pravosudno osposobljavanje (EJTN), koje se pretežito održavaju na engleskome jeziku što od sudionika iziskuje poznavanje engleskoga ili drugoga stranog jezika. Više informacija na: <http://www.ejtn.eu/> (pristupljeno 10. siječnja 2021.).

27 Komunikacijska kompetencija i dalje je glavni cilj učenja stranoga jezika. U većini europskih

je govorna interakcija ocijenjena visokim postotkom od 31,9 %. S druge strane, znanje gramatike bitnim smatra svega osam (2,1 %), a pravopisa sedam (1,8 %) od 385 ispitanika. I ovi odgovori u skladu su sa stvarnim potrebama studenata, ali i s rezultatima ranijih istraživanja. Analiza rezultata o učenju njemačkoga jezika pravne struke pokazala je kako i studenti prava i pravnici smatraju da više pozornosti treba poklanjati govornim vježbama.²⁸ Valja napomenuti da su i nastavnici kao najvažniji aspekt u nastavi stranoga jezika pravne struke ocijenili razvoj vještina komunikacije, govora i stručnoga vokabulara.²⁹ Pitanje pravne terminologije smatra se ključnim problemom i s aspekta prevođenja pravnih tekstova u okviru institucija EU-a³⁰ što dodatno opravdava stavljanje naglaska na tu komponentu učenja stranoga jezika u pravnoj struci.

Zanimljivo je da čak 47 % ispitanika smatra kako je govorenje najpotrebnija vještina u okviru stranoga jezika na studiju prava. Prednost koju toj vještini daju pripadnici pravne struke potvrđena je i u nedavnom istraživanju.³¹ Nadalje, razvijanje vještine čitanja na stranom jeziku bitnim ocjenjuje 24,9 % ispitanika, a pisanje 18,4 % ispitanika. Navedeno ukazuje na to da je tek manji broj pravnika u okviru stručnoga rada usmjeren pisanju pravnih tekstova na stranom jeziku dok najvećim dijelom imaju potrebu za usmenom komunikacijom na stranom jeziku. Povezujući to s profilom zaposlenja u uzorku moguće je izvesti zaključak da je još uvijek u hrvatskoj pravnoj struci dominantan razgovor na stranom jeziku s klijentima i kolegama, dok je pisanje podnesaka, ugovora i sl., za koje je potrebna dodatna razina poznavanja stručnoga stranog jezika uglavnom izvan uobičajenih zadataka. To je u skladu i s činjenicom da je mali broj hrvatskih pravnika u položaju zastupati stranke pred nadležnim tijelima u inozemstvu ili u pregovorima s inozemnim osobama ili u položaju da radi u nadležnim tijelima u kojima se koriste strani jezici.

Takvo samopozicioniranje hrvatskih pravnika nije posve u skladu s mogućnostima koje pruža prije svega članstvo u Europskoj uniji, ali i međunarodnim organizacijama. Navedene mogućnosti nisu iskorištene u punini jer prema istraživanjima na razini EU-a postoji bitna podzastupljenost na rukovodećim i drugim radnim mjestima u tijelima EU-a (institucijama, agencijama i dr.).³² Upravo je izvrsno poznavanje stranoga jezika,

kurikula najčešće je prihvaćena definicija iz Zajedničkoga europskoga referentnog okvira za jezike (2005). Komunikacijska kompetencija definira se u smislu jezičkoga znanja i sadrži tri elementa: jezičnu, sociolingvističku i pragmatičku kompetenciju. Mihajlović Djigunović J., Strani jezici u kurikulumu: Europski modeli i hrvatske težnje, *Metodika*, vol. 10, br. 18, 2009., str. 52.

28 Kordić i Mujić, op.cit. u bilj. 14, 2003, str. 71.

29 Npr. Bukovčan, op. cit., str. 8.

30 Kunda, I, Neke uobičajene pogreške u prijevodima propisa Europske unije, *Prevoditelj*, vol. 38, br. 94, 2015., str. 13. i dalje.

31 Usporedivo istraživanje manje je po obuhvatu (62 ispitanika iz Hrvatske) te nešto drukčijih pitanja, no dopušta isti zaključak. Vidi: Sierocka, H., Chovancová, B., Kordić, Lj., Addressing the Needs of Lawyers in Legal English: A Comparative Study in Four European Union Countries, *Comparative Legilinguistics*, vol. 33, 2018., str. 65.

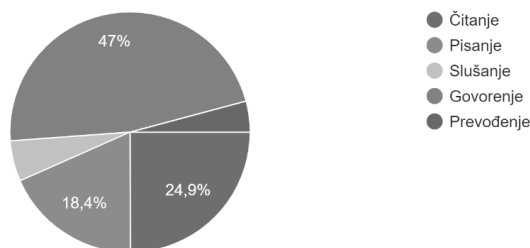
32 U odnosu na funkcije u Europskom parlamentu vidi: Eric MAURICE et al. *Bilan de la 8ème législature du Parlement européen, Question d'Europe, n°512, 23 avril 2019, Fondation Robert Schuman*, <https://www.robert-schuman.eu/fr/doc/questions-d-europe/qe-512-fr.pdf>

pa tako i stranoga jezika pravne struke, iznimno bitno za zapošljavanje na takvim mjestima. Stoga je zadatak pravnih fakulteta da bolje jezično osposobe magistre prava za poslove za koje se mogu natjecati u konkurenciji s kolegama iz ostalih država članica. Isti zaključci vrijede i za međunarodne organizacije, odnosno poslove koji su u njima otvoreni, a ne podliježu kvotama koje se popunjavaju temeljem državne pripadnosti.

Grafikon br. 7: Stav o važnosti vještina na studiju prava

14. Koja je vještina po vama najvažnija na studiju prava?

385 odgovora

Iz perspektive studenata ovi su odgovori očekivani jer ponajviše koriste strani jezik sudjelovanjem u programima studentske mobilnosti, stručnih seminara, međunarodnih ljetnih škola te jer ponekad moraju čitati literaturu i sudsku praksu na stranom jeziku (što je zorno iz odgovora na pitanje br. 9). Iz perspektive nastavnika ne začuđuje da svega 16 od 385 ispitanika (4,2 %) prevođenje drži bitnom vještinom koju bi trebalo usvajati tijekom studija prava. Studenti za potrebe prevođenja očekivano koriste *online* pomagala za strojno prevođenje te smatraju kako je ono dovoljno dobro za njihove potrebe.³³ No, iz perspektive znanstvenika i prevoditelja pravnih tekstova, takav stav posve zanemaruje posebnosti prevođenja, a poglavito pravnoga prevođenja kao i mogućnosti zapošljavanja i konkurentnosti na tržištu rada koje takvo znanje pruža magistrima prava. Unatoč tomu, čak 86,8 % ispitanika navodi kako bi upisali izborne kolegije na višim godinama studija, a čiji cilj bi bio razvijanje specifičnih vještina poput pravnoga pisanja na engleskome jeziku (vidi pitanje br. 6). Zamjetan je i porast u broju studenata koji pišu diplomski rad na engleskome jeziku, a najčešće su motivirani time što će zaposlenje pokušati ostvariti izvan granica Republike Hrvatske. Također, više od tri četvrtine ispitanika (77,4 %) navodi da bi bilo korisno imati više predmeta stranih jezika u okviru studija prava, dok manje od četvrtine (22,6 %) to ne smatra korisnim. Na pitanje koji bi to jezici bili, 290 ispitanika odgovara kako slijedi: engleski, talijanski, francuski, njemački, španjolski, kineski i ruski. Ukratko,

(pristupljeno 7. veljače 2021.), a u odnosu na 72 tijela vidi: *European Democracy Consulting, Geographical Representation in EU Leadership Observatory 2021*, <https://eudemocracy.eu/geographical-representation-eu-leadership-observatory> (pristupljeno 7. veljače 2021.)

33 Ovaj podatak proizlazi iz neformalnih razgovora studenata i nastavnika.

i studenti prava i djelatni pravници svjesni su važnosti kontinuiranoga učenja stranoga jezika na studiju prava, no ostaje prostora za daljnje razvijanje svijesti o važnosti jezičnoga znanja (struke) kao komparativne prednosti na tržištu rada.

4. DOBRE PRAKSE I POGLED U BUDUĆNOST: KAKO DALJE?

Analizom upitnika utvrdili smo stavove studenata prava i pravnika o važnosti znanja stranoga jezika ne samo tijekom studija prava već i u obavljanju njihova posla. Ispitanici su uglavnom svjesni činjenice da moraju biti konkurentni na višejezičnome tržištu rada, ali je potrebno dodatno pojačati svijest o važnosti jezičnih vještina različitih od govorenja. Ključno pitanje jest kako pravni fakulteti mogu pomoći u tome da se njihovi alumni snažnije pozicioniraju na tržištu rada, posebice EU-a. Zanimljivo je zamijetiti kako je Pravni fakultet u Rijeci već svojim prvim nastavnim planom usvojenim 1973. godine pionirski predvidio nastavu iz stranoga jezika (engleskoga, njemačkoga ili talijanskoga) i to na svim studijskim godinama u obliku dva sata predavanja i jednoga sata vježbi što nije bio slučaj na drugim pravnim fakultetima u Hrvatskoj.³⁴

Premda su rezultati upitnika općenito u skladu s ranijim istraživanjima stavova i studenata prava i pravnika u Hrvatskoj o općenitoj vrijednosti poznavanja stranoga jezika za pravnu struku, ovim istraživanjem otvara se prostor daljnjem promišljanju novih vještina koje su potrebne za prilagodbu višejezičnome tržištu rada s jedne strane te sudjelovanju u studentskoj mobilnosti s druge. S obzirom na te nove trendove koji se nedvojbeno odražavaju i na promjenu paradigme u učenju stranih jezika, potrebno je kontinuirano osuvremenjivati nastavne planove i to na trojaki način: prilagođavanjem sadržaja i metoda postojećih kolegija stranih jezika u pravnoj struci, izvođenjem pravnih i drugih nejezičnih kolegija na stranim jezicima i uvođenjem novih interdisciplinarnih kolegija koji u sebi sadrže komponentu (stranoga/stranih) jezika.

Nadalje, pozitivnim se može ocijeniti trend povećanja udjela predmeta koji se na pravnim fakultetima izvode na stranom jeziku što je dijelom posljedica i povećanja broja stranih studenata koji dolaze na hrvatske pravne fakultete u sklopu programa razmjene Erasmus+, čemu će doprinijeti i trenutno članstvo Sveučilišta u Rijeci u europskom projektu *Young Universities for the Future of Europe* (YUFE).³⁵ Na početku su se ti predmet izvodili samo za studente na razmjeni, a s vremenom su ponuđeni i studentima matičnoga fakulteta koji su upisali studij prava na hrvatskom jeziku. No, da se u tom kontekstu još uvijek pravimo Englezi, potvrđuju i činjenice da je broj kolegija na stranom jeziku koji se trenutačno nude domaćim studentima relativno malen i da se takvi kolegiji nude isključivo na jednom stranom jeziku – engleskom. Da bi bilo korisno povećati takvu ponudu kolegija, pokazuju strateška opredjeljenja

34 Detaljnije vidi Čaval, J., Osnivanje i razvoj Pravnog fakulteta u Rijeci, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 4, 1983., str. 9. Međutim, prema nastavnom planu za akademsku godinu 1982/1983 nastava iz stranoga jezika bila je predviđena samo na prvim dvjema studijskim godinama što je i današnja praksa na svim pravnim fakultetima u Hrvatskoj.

35 Vidi: <https://yufe.eu/> (pristupljeno 12. veljače 2021.)

Sveučilišta u Rijeci i preporuke internih i vanjskih vrednovanja kvalitete, a potvrđuju i stavovi studenata iskazani odgovorima na upitnik.

Interdisciplinarno poučavanje prava i jezika najmanje je razvijeno u kurikulumu. Kao svijetli primjeri mogu se izdvojiti predmeti koji se izvode na Pravnom fakultetu u Rijeci: Terminologija Europske unije, koji se kao izborni predmet na trećoj godini integriranoga studija prava može izvoditi na engleskome i njemačkome jeziku; Višejezični aspekti prava Europske unije te Pravo, jezik i spoznaja, koji se također mogu izvoditi na navedenim jezicima kao izborni kolegiji na Poslijediplomskom doktorskom studiju iz područja društvenih znanosti, polje pravo; ali i stručni tečajevi: Uvod u njemačko pravo i Uvod u talijansko pravo. Potonji se kontinuirano organiziraju od 2015. godine uz potporu inozemnih organizacija te ih bez naknade mogu pohađati studenti i pravnici. Teme se svake godine mijenjaju i nadopunjuju, izvode ih profesori i pravnici čiji je materinski jezik njemački odnosno talijanski, i to isključivo na njemačkome odnosno talijanskome jeziku. Ti tečajevi nude priliku za usavršavanje pravne terminologije upoznavanjem osnova njemačkoga i talijanskoga prava. Time se otvara prostor europskim jezicima različitim od engleskoga, a koji su važni za izučavanje prava. Od 2018. Pravni fakultet u Rijeci sudjeluje u organizaciji međunarodne ljetne škole *European Law and Economy Summer School* koja obuhvaća i radionicu na temu višejezičnosti i terminologije EU-a. Počevši od 2019. godine, na Pravnom fakultetu u Rijeci održavaju se i dvojezične međunarodne studentske konferencije. Na do sada održanim dvjema takvim konferencijama sudjelovalo je gotovo pedeset studenata uključujući studente Pravnoga fakulteta u Rijeci, koji su izlagali na engleskom ili njemačkom jeziku. Studenti također prepoznaju dodanu vrijednost sudjelovanja na ovakvim usavršavanjima jer je zamjetan porast broja sudionika iz godine u godinu.

Dodatno valja razmotriti uvođenje nastave iz drugoga stranog jezika kao izbornoga na višim godinama studija prava³⁶ i nastaviti organizirati stručne tečajeve, gostujuća predavanja i međunarodne skupove koji ciljano obrađuju aktualne pravne teme na stranome jeziku radi unaprjeđenja obrazovanja pravnika i promicanja njihove zapošljivosti.

36 U ak. god. 2020./2021. nijedan pravni fakultet u Hrvatskoj ne navodi u svojem izvedbenom planu integriranoga studija prava izborne kolegije stranih jezika u pravnoj struci na višim godinama (3. – 5.), već pravni fakulteti u Osijeku, Rijeci i Zagrebu nude četiri uzastopna kolegija (i za engleski i za njemački) po jedan u svakom semestru počevši od prvoga (vidi: <https://www.pravos.unios.hr/integrirani-preddiplomski-i-diplomski-sveucilisni-studij/izvedbeni-plan> (pristupljeno 10. veljače 2021.), <https://www.pravri.uniri.hr/files/studiji/diplomski/izvedbeni700.pdf> (pristupljeno 10. veljače 2021.), <https://www.pravo.unizg.hr/studij/integrirani-pravni> (pristupljeno 10. veljače 2021.)), dok Pravni fakultet u Splitu nudi samo dva kolegija (i za engleski i za njemački), jedan u četvrtom semestru i jedan u petom semestru studija (vidi: <http://www.pravst.unist.hr/studiji/preddiplomski-i-diplomski/integrirani-preddiplomski-i-diplomski/#1539032791653-8d3aaa9f-cf55> (pristupljeno 10. veljače 2021.)). Međutim, uvidom u popis izbornih predmeta na petoj godini integriranoga studija prava, čini se da Pravni fakultet u Zagrebu nudi sljedeće izborne predmete: *English for Lawyers V*, *German for Lawyers V*, Francuski jezik pravne struke, Njemački jezik pravne struke (vidi: <https://www.pravo.unizg.hr/studij/integrirani-pravni/peta-godina/izborni-predmeti>, pristupljeno 12. veljače 2021.).

Potrebno je daljnje osluškivanje potreba tržišta rada i osobito tehnološko osuvremenjivanje nastave iz svih predmeta pa tako i iz stranoga jezika. Za razliku od nekih drugih europskih zemalja, Hrvatska zasad nema nacionalnu strategiju o umjetnoj inteligenciji, ni programe financiranja jezičnih tehnologija.³⁷ Inicijative na razini sveučilišta i pojedinih visokoobrazovnih ustanova tim su važnije u nastojanjima da se prestanemo praviti Englezima kad je u pitanju uporaba tehnologije u unaprjeđivanju višejezičnosti i interdisciplinarnosti koja uključuje (strani) jezik. Nadamo se da ćemo uskoro svjedočiti većoj integraciji jezičnih tehnologija i na hrvatskim fakultetima izradom i korištenjem paralelnih (dvojezičnih i višejezičnih) korpusa pravnih jezika kako ne bi došlo do digitalnoga odumiranja hrvatskoga jezika, a na što je upozorio Europski parlament donijevši 2019. godine Rezoluciju o jezičnoj ravnopravnosti u digitalnom dobu.³⁸

37 Rehm, G. et al., *The European Language Technology Landscape: Language-Centric and Human-Centric AI for Cross-Cultural Communication in Multilingual Europe*, u: *Proceedings of the 12th Language Resources and Evaluation Conference (LREC)*, 2020., <https://arxiv.org/abs/2003.13833> (pristupljeno 12. veljače 2021.), str. 2.

38 Jezična ravnopravnost u digitalnom dobu: Rezolucija Europskog parlamenta od 11. rujna 2018. o jezičnoj ravnopravnosti u digitalnom dobu (2018/2028(INI)), (2019/C 433/07), SL C 433, 23.12.2019., str. 42 - 49.

Ivana Kunda, Ph. D., Full Professor
Martina Bajčić, Ph. D., Assistant Professor
Dora Nikolla, student
University of Rijeka, Faculty of Law

FOREIGN LANGUAGES IN LEGAL EDUCATION: WHEN WILL WE STOP TURNING A BLIND EYE TO ITS IMPORTANCE?

Summary

This paper investigates the attitudes of students and alumni of the Faculty of Law, University of Rijeka on the importance of foreign language acquisition for the legal profession. By means of a questionnaire the paper examines the usefulness of learning foreign languages in the framework of legal education, identifying the most relevant foreign language skills for lawyers embarking on a (transnational) practice of law. Departing from the results of the questionnaire, the authors make proposals how to train students to better adapt to the chameleon-like labour market of the multilingual EU by developing interdisciplinary know-how, furthering thereby the education of lawyers in Croatia. Placing a higher priority on teaching foreign languages to law students and lawyers, it is necessary to undertake further efforts with a view of improving their competences and skills in English, as well as in other foreign languages.

Keywords: legal profession, foreign language, legal studies, labour market.

LITERATURA

1. Bajčić, M., The Role of EU Legal English in Shaping EU Legal Culture, *International Journal of Law and Language JLL*, vol. 7, 2018., str. 8 – 24.
2. Bajčić, M., Terminologija u pravu EU-a, u: Brač, I.; Ostroški Anić, A. (ur.), *Svijet od riječi: terminološki i leksikografski ogledi*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2020., str. 253 – 264.
3. Bukovčan, D., Podučavanje stranih jezika pravne struke – stanje, problemi i kako ih riješiti. *Strani jezici*, vol. 39, br. 4, 2009., str. 429 – 444.
4. Crnić-Grotić, V., Ravnopravnost jezika u Europskoj uniji – mit ili stvarnost?, u: Bačić, A., *Pravo i politika EU: Stara pitanja, novi odgovori*, Zagreb: HAZU, str. 43 – 55.
5. Čaval, J., Osnivanje i razvoj Pravnog fakulteta u Rijeci. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 4, 1983., str. 1 – 77.
6. European Parliament, Language Equality in the Digital Age. European Parliament Resolution of 11 September 2018 on Language Equality in the Digital Age (2018/2028(INI)).
7. Kordić, Lj., Mujić, N., Strani jezik u funkciji pravne struke: istraživanje stavova djelatnih pravnika i studenata prava, *Pravni vjesnik*, vol. 19, br. 3-4, 2003., str. 57 – 78.
8. Kordić, Lj., Papa, D. Suradnja među katedrama u svrhu podizanja kvalitete nastave stranih jezika struke – komparativni pristup, *Pravni vjesnik*, vol. 30, br. 1, 2014., str. 73 – 88.
9. Kunda, I., Neke uobičajene pogreške u prijevodima propisa Europske unije, *Prevoditelj*, vol. 38, br. 94, 2015., str. 13 – 18.

10. Mihaljević Djigunović J., Strani jezici u kurikulumu: Europski modeli i hrvatske težnje, *Metodika*, vol. 10, br. 18, 2009., str. 51 – 79.
11. Rehm, G. et al., The European Language Technology Landscape: Language-Centric and Human-Centric AI for Cross-Cultural Communication in Multilingual Europe, u: *Proceedings of the 12th Language Resources and Evaluation Conference (LREC)*, 2020., <https://arxiv.org/abs/2003.13833> (pristupljeno 12. veljače 2021.)
12. Sedlan-König, Lj., Kraljević, L., Defining Preferences – a Need Analysis Project in ESP, u: Tokić, B., Davies, M., Jemeršić, J. (ur.), *ESP – Contradictions and Balances*, Zagreb: The British Council & HUPE, 1999., str. 159 – 165.
13. Sierocka, H., Chovancová, B., Kordić, Lj., Addressing the Needs of Lawyers in Legal English: A Comparative Study in Four European Union Countries, *Comparative Legilinguistics*, vol. 33, 2018., str. 57 – 88.
14. Vasiljevs, A. Breaking the language barriers in the digital single market. Digital Single Market Strategy: a New Start, Going Local Event 16 June 2015 <https://veca.likta.lv/LV/Aktivitates/Documents/A.Vasiljevs-16.06.pdf> (pristupljeno 13. veljače 2021.)
15. Vilke-Pinter, D., Kereković, S., Strani jezik i struka, *Strani jezici*, vol. 26, br. 1, 1997., str. 14 – 20.